

Cahit Külebi'nin Şiirlerinde Betimlemeler

Dr. Yıldız Yenen Avcı

MEB Öğretmen, Aydın, y_yenen@hotmail.com

Özet

Cahit Külebi özgün söylemleri, içli anlatımı ve yaşadığı coğrafyayı anlatmadaki başarısıyla dikkatleri üzerine çeken şairlerimizdendir.

Bu çalışmada; Cahit Külebi'nin şiirlerinde yer alan betimlemelerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini şairin bütün şiirleri, örneklemine ise Yeşeren Otlar kitabındaki eserleri oluşturmaktadır. İlk basımı 1954'te gerçekleşen ve 1955'te TDK tarafından ödüle layık görülen bu yapıtta; insan ve tabiat ile ilgili betimlemelerin ağırlıkta olduğu görülür. Şairin izlenim uyandırmaya çalışmakla beraber bütün duygulardan yararlandığı ve daha çok görmeye dayalı algılara yer verdiği tespit edilmiştir. Cahit Külebi'nin dizelerinde Anadolu bir peyzaj gibi uzanır. Varlıklara yönelik ayrıntıların dile getirilişi yalın ve gerçekçidir. Buna karşın şiirlerde alışılmadık bağdaşmaları ve mecazlı söylemleri de bulmak mümkündür. Şair, kişi betimlemelerinde de tabiat unsurlarını kullanmıştır. Cahit Külebi'nin dizeleri genellikle gül, ot ve ter kokar. Bu durum şairin açık alanlarda gezindiğinin ve bu durumdan hoşnut olduğunun bir göstergesidir. Rüzgârın esintisi ve yağmurun ıslaklığı dokunma duygusunu harekete geçirirken; at, insan ve türkü sesi şairin kulaklarında yankılanır. Tatma ile ilgili olarak çok az algı bulunmaktadır. Su, sigara, meyve ve anne sütü şiirlerde adı geçen kavramlardır. Cahit Külebi, betimlemelerini oluştururken şiir türünün karakteristiği gereği söz sanatlarından da yararlanmıştır. Kaynağını tabiattan alan ve genellikle "gibi" edatıyla kurulan benzetmeler; betimlenen unsuru göze görünür kılmıştır.

Çalışmada betimleme ve insan psikolojisi arasındaki ilişki üzerinde de durulmuştur. Yalnızlık, üzüntü ve özlem duygularının çevrelediği şiirlerde şairin iç sıkıntısını ve karamsar ruh hâlinin yansımalarını görmek mümkündür.

Anahtar Sözcükler: Cahit Külebi, betimlemeler, algılar, söz sanatları

Descriptions of Cahit Kulebi's Poetry

Abstract

Cahit Külebi is one of our poets who attract attention with original rhetoric, emotional expression and experience success in describing the geographical locations.

In this study; the aim is to study the descriptions in the poetry of Cahit Külebi. The sample poems are selected from the book "Yeşeren Otlar". The book, which was first published in 1954 and 1955 was awarded by TDK, and it is seen to be related to man and nature description. Although the poet tries to take advantage of all the senses and gives more importance to the visual imagery. Anatolia extends like a landscape in Cahit Külebi's verse. His descriptions are simple and realistic. In contrast, it is possible to find unusual uses of language and metaphors as well in poetry. Cahit Külebi's verse usually

smells roses, grass and sweat. This case is an indication that the poet navigates the open areas and would be happy with that. While the breeze of the wind and the raindrops stimulate the sense of touch, horses neighing, human voice and songs reverberate. There are few olfactory images. Water, cigarettes, fruit and breast milk are the concepts mentioned in the poem. Cahit Külebi has taken advantage of rhetorics to characterize his poetry while creating depictions. Descriptions rooted in nature and generally established by "like" preposition has been made salient.

There is a focus on the relationship between images and human psychology in the study. It is possible to see that the reflection of anxiety and pessimistic mood of the poet in the poem filled with loneliness, sadness and missing.

Key Words: *Cahit Külebi, descriptions, perceptions, speech arts*

Giriş

Cahit Külebi, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin önemli şairlerindedir. 1917 yılında Zile'nin Çeltek Köyü'nde doğan ve asıl adı Mahmut Cahit olan şair, Erzurumlu göçmen bir ailenin çocuğudur. Hayatının ilk on-on bir yılı ve çocukluğunu Orta Anadolu'nun Çeltek Köyü ile Zile, Çamlıbel (Artova) ve Niksar ilçelerinde yaşayan Mahmut Cahit, ilkokul tahsilini de bu üç ilçede görür. Bundan sonra onun için gurbet yılları başlar. Önce, Sivas Erkek Lisesindeki yedi yıllık orta-lise öğrenimi için evinden ve ailesinden ayrılmak mecburiyetinde kalır, 1936'da üniversite tahsili için İstanbul'a gelir ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile Yüksek Öğretmen Okulunu bitirir. Külebi otuz yılı aşan memuriyet hayatını, Millî Eğitim Bakanlığının yurt içi ve yurt dışı çeşitli birimlerinde öğretmen, müfettiş ve idareci sıfatlarıyla çalışarak tamamlar. Şair ayrıca bir süre de TDK'de yöneticilik görevinde bulunur.

Külebi'nin şiire olan ilgisi, ilkokul yıllarında ve Zile'de, içinde yaşadığı sosyal, kültürel ve coğrafi ortamda doğmuş; Çamlıbel ve Niksar'da su yüzüne çıkmış, Sivas'ta gelişip ilk meyvelerini vermeye başlamıştır. İlkokuldan itibaren okunan çeşitli kitapların; Orta Anadolu kasabalarının kendilerine has sosyal, kültürel, coğrafi şartlarının; içinde yaşanan aile ortamının ve Anadolu'nun yıldızlı gecelerinin Mahmut Cahit'in ruhundaki sanat cevherinin uyanmasında etkili olduğu muhakkaktır (Çetişli, 2012: 333-334). Onaran'a göre (2004: 3-38) Cahit Külebi daha ilk şiir kitabı ile şaşırtıcı bir iz bıraktı. Alışılmamış bir duyarlılığı içeren bu yalın şiirler, deyim özelliği gösteren benzetmelerle ve çocuksu bir anlatımla etkili oldu. Anadolu'nun çıplak gerçeğiyle kent yaşamısındaki yabancılık, çekingen bir yaklaşımla şiire girdi.

Cahit Külebi alışılmamış sözcükleri ilk kullanmayı göze alan ozanlardan biri oldu. Şiiri belli kalıplar içinde düşünen, şiire özgü olduğuna inandıkları soylu sözcükleri bırakamayan ve eski alışkanlığı sürdüren kimi ozanlar Cahit Külebi'nin çıkışını yadırgadı. Meşeden teker, allık pudra, frenk altını küpeler, şoförlerin sövmesi, karoseri yeni otobüs, kız gibi motor vb. sözler Cahit Külebi'nin şiire soktuğu alışılmadık ifadelerdi. Cahit Külebi yaşamının içinden gelen bir ozandır. Yaşarken insan ilişkileriyle tanırız kendimizi. Şiirin oluşmasında halkı, doğayı ve kadınları ustası belleyen şair köylü dilini şiir dili hâline getirir ve Anadolu'nun yazgısını bir kilimi dokur gibi şiirlerinde işlemiştir. Külebi'nin şiirleri sehl-i mümteni özelliği sergiler; çünkü duru bir dille yalın bir şiirin derinliğini vardır. Dıştan bakınca kolay anlatımlı, yüzeysel bir çalışma gibi görünen bu şiirlerde yalınlığa varmak üstesinden gelinemeyecek zorlu bir iştir.

Enver Ercan'ın deyimiyle (Külebi, 2013: 315) Cahit Külebi çağdaş şiire kırsal kesimi, kırsal kesim insanını ve o insanın duyarlılığını-onlardan biri olarak- getiren şairdir. Aynı yıllarda, *Garip* şairlerinin tersine, geleneğe karşı olmadan, geleneği yıkmaya çalışmadan ve halk şiirinden beslenmesine karşın “yeni bir şiir” söylemeyi başarmıştır. Külebi'ye göre bu başarının arkasındaki nedenlerden biri dili kullanmadaki rahatlığı ve özgünlüğüdür:

“Gücüm ölçüsünde Anadolu ağzı ile yazdım. Sanırsam tekerleğe ilk kez teker diyen benim. Dilbilgisi, özellikle eylem çekimlerinde oldukça yüreklilik gösterdim. Anımsamak lütfunda bulunursanız, ta 1940'larda, *kamyon, kavun, karpuz, şoför, sövmek, benzin* gibi sözcükleri şiirlerimde bol bol kullandım. Belki de sunuşumdaki biçem nedeniyle *karga, haminne, bayram topu, Süleyman efendi, rakı şişesi* sözcükleri kadar dikkat çekici olmadı. Yadırgatmadan bu işleri yapmak yalnız başlangıçta değil, sonraları bile güçtür. Bunları söylemek ne yazık bize düşüyor. Dipnotlu yerel sözcük ve deyimleri anlamam. Herhalde bir özelliği ve değeri var ki uygulanıyorlar. Bir duvar ustası nasıl taş, tuğla seçerse benim gibi küçük ozanlar da sözcükleri öyle seçer (Külebi, 2013: 325).”

Cahit Külebi'nin seksen yıllık yaşamı boyunca her biri farklı sayılar içeren çeşitli şiir kitapları yazmıştır. Bunlar sırasıyla; *Adamın Biri* (1936-1946), *Rüzgâr* (1936-1949), *Yeşeren Otlar* (1949-1954), *Atatürk Kurtuluş Savaşında* (1950), *Süt* (1954-1960), *Türk Mavisi* (1960-1973) ve *Yangın* (1960-1980)'dir. Külebi'nin kaleme aldığı yapıtlar Adam Yayınları tarafından *Bütün Şiirler* (1990) adıyla bir araya getirilmiştir. Toplam otuz dört şiirden oluşan *Yeşeren Otlar* (1949-1954) çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Külebi 1955'te Türk Dil Kurumunun düzenlediği sanat ödülünü bu eseriyle kazanır. O yıllarda verilen sanat ödülü edebiyatın bütün dallarını kapsayan bir özellik gösteriyordur. 1958'den başlayarak şiir, roman, hikâye, oyun, çeviri, deneme-eleştiri-gezi yazısı olmak üzere altı dalda edebiyat ödülü verilmeye başlanır. Bu bakımdan 1955'te verilen bu ödülün bir ayrıcalığı vardır (Onaran, 2004: 34). Külebi'nin sanat yaşamında önemli bir yere sahip olan bu eserde betimlemelerin varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Varlıkların kendilerine özgü ayırıcı niteliklerini, bu niteliklerin duyularımız üzerindeki etki ve izlenimlerini dile getiren betimleme, varlıkları görünür kılma, onları sözcüklerle resimlendirme diye tanımlanabilir (Özdemir ve Binyazar, 1979: 96). Betimleme varlıkların belirli, ayırıcı niteliklerini gösterir. Bu özelliğinden dolayı sözcüklerle resim çizmeye benzetilir ve açıklayıcı (bilgilendirici ya da teknik betimleme), izlenimsel betimleme olarak ikiye ayrılır (Yalçın, 2001: 164). Açıklayıcı betimlemede izlenim kazandırma ya da görüntü çizme amaç değildir. Yazar nesnelere tanıtıcı niteliklerini çizerek okuyucuya bilgi verir. Kişisel kanı ve beğeniler yerine herkesin görebileceği nesnel bir gerçeklikle ilgilenir. İzlenimsel betimlemede ise anlatan, betimlenenden edindiği izlenimi, okuyucuyla paylaşmak ister. Anlatıma algı ve yorumlarını katar, genel ayrıntılardan özgün ayırıcı ayrıntılara geçer (Kaya, Öztürk vd. 1998: 102-107). Bu betimleme türüne öykü, roman, şiir gibi eylemi ve izlenimi gerektiren ve daha doğrusu sanatsal bir amaç güden yazılarda sıkça rastlanır (Özdemir ve Binyazar, 1979: 86). İncelenen eserlerdeki betimlemeler izlenim kazandırmaya yöneliktir. Aşağıdaki dörtlükte şairin yağmurda ıslanan insanlara yönelik izlenimleri yer almaktadır.

“Kimi hastaydı, kağınlarda bitmiş
Serilmiş gölgeydi sanki yere,
Canı gövdesini koyup gitmiş
Bir hastaya koşuyordu, bir kente.
Taş değil canlıydı kardeşler, düşünün bir kere!” (Yağmur Altında, s. 161)

Muhtemel bir durumun yaşanmasına ilişkin izlenimler ise “Güz Yorumu” şiirinde dile getirilmiştir:

“Hava bugün de bulutlu
Rüzgâr daha serin esecek,
Bütün insanlar umutlu,
Şairler mahzun gezecek.” (s. 157)

Külebi, sevdiği varlıkların betimlemelerinde “-cik” küçültme ekini kullanır ve bu ifadeyle okuyucuda sevgi ve acıma duygularını uyandırmaya çalışır.

“Farecik! Nazlıcık! Garipçik!
Canı çok yanıyordu günlerden beri.
Kibardı, inceikti kuyruğu;
Boş koydu delikleri.” (Farenin Ölümü, s. 139)

Aşağıdaki çizelgede betimlenen unsurlar ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İncelenen şiirlerden hareketle bu unsurların niteliği, şairin duyuşsal bakışı, kullandığı söz sanatları ve psikolojik durumu verilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1: Şiirlerdeki Betimlemeler

Şiirler	Betimlenen Unsur	Betimlenen Unsurun Niteliği	Duyusal Bakış	Söz Sanatları	Şairin Psikolojik Durumu
<i>Ölümlü İnsanlar İçin</i>	Ölüm sonrası	Bir durum	Görme, dokunma, işitme	Benzetme, mecaz	Şair kötümser ve umutsuz; ölümü bir intikam olarak görüyor.
<i>İkinci Kişi</i>	Şairin bazen karşılaştığı kişi	İnsan	Görme, işitme, dokunma, tatma	Benzetme, mecaz	Merak içinde
<i>Yeşeren Otlar</i>	Aşk	Soyut bir varlık	Görme, dokunma, işitme	Benzetme, mecaz	Aşkın doğuşuyla mutlu, sevgilinin gidişiyile üzgün
<i>Eski Bahçe</i>	İlk sevgili	İnsan	Görme, işitme	Benzetme, eğretileme	Ümitsiz bir bekleyiş ve özlem içinde
<i>Tokat'a Doğru</i>	Çamlıbel ile Tokat arası izlenimler	Tabiat	Görme, işitme, dokunma	Benzetme	Ayrılık acısı ve özlem içinde
<i>Tokat'a Girerken</i>	Derin vadi	Tabiat	Görme, işitme	Benzetme, mecaz, ad aktarması, abartma	Ayrılık acısı ve özlem içinde
<i>Paris</i>	Paris	Yer	İşitme, görme	Benzetme, mecaz,	Merak, iç karartıcı

				abartma	bir durum içinde
<i>Küçük Haberci Bulut</i>	İstanbul	Yer	Görme, dokunma, tatma	Benzetme	Özlem içinde; düşlerle mutlu oluyor.
<i>Diken</i>	Sararmış diken	Tabiat	Görme, tatma, koklama	Benzetme, mecaz, kişileştirme	Yalnız, derbeder, umutsuz ve kederli
<i>Çoban</i>	Çoban	İnsan	Görme, işitme	Mecaz, abartma	Üzgün
<i>Yağan Kar ile Düşünmeyen Adam</i>	Şairin iç dünyası	İnsan	Görme, işitme	Benzetme, mecaz, nida	Kafası karışık, düşüncelerini toparlamakta zorluk çekiyor.
<i>Faydasız Deniz</i>	Şairin iç dünyası	İnsan	Görme	Mecaz, eğretilme, nida	Mutsuz, üzüntülü
<i>Türküler</i>	Şairin iç dünyası ve saadet arayışı	İnsan ve soyut bir varlık	Görme, işitme	Benzetme, mecaz, eğretilme, ad aktarması, abartma	Mutluluk arayışında, üzgün
<i>Farenin Ölümü</i>	Fare	Hayvan	Görme	Benzetme, mecaz	Acıma duygusu içinde
<i>Bir Gemi, Bir Adam</i>	Şairin kendisi	İnsan	Görme	Benzetme, mecaz	Umutsuz ve kedere gömülmüş bir durumda
<i>Sevda Bahçesi</i>	Sevgili	İnsan	Görme	Benzetme, mecaz, eğretilme	Mahzun, âşık
<i>Cehennemde</i>	Ölüm sonrası	Bir durum	Görme, işitme	Benzetme, mecaz	Ölüm korkusu içinde ve ölümden kaçmak istiyor.
<i>Deniz Boyunca</i>	Şair ile sevdiği	İnsan	Görme, işitme, dokunma	Benzetme, mecaz, eğretilme	Âşık, çaresiz ve üzüntülü
<i>Dişi</i>	Sevgili	İnsan	Görme, işitme, dokunma	Benzetme, istiare	Beğenme, sevgi, sevinç içinde
<i>Zamane</i>	Zamane insanı	İnsan	Görme, tatma	Benzetme	İçinde bulunan durumu beğenmiyor ve eleştiriyor.
<i>Kendisi</i>	Küçük Hanım	İnsan	Görme	Abartma	Beğenme duygusu içinde
<i>Küçük Hanımın Sevdası</i>	Sevda	Soyut bir varlık	Görme, koklama, dokunma	Eğretilme	Aşk acısı çekiyor.
<i>Kayıp Sevda</i>	Ophelia	İnsan	Dokunma, görme, işitme	Benzetme, mecaz	Aşk acısı, özlem içinde
<i>Elma Yiyen Kadın</i>	Kadın	İnsan	Görme, tatma	Benzetme, mecaz	Kadının fiziksel çekiciliğinden etkileniyor.
<i>Avrat</i>	Kadın	İnsan	Görme, işitme	Benzetme, abartma	Şaşkınlık ve hoşnutsuzluk içinde
<i>Kayıpta</i>	Gençlik günleri (geçmiş zaman)	Soyut bir varlık	Görme, dokunma	Benzetme, mecaz	Pişman, üzgün
<i>Kendimce</i>	Şair	İnsan	Görme, tatma	Benzetme, mecaz, abartma	İnsanlardan kaçmak ve kabuğuna çekilmek istiyor; kasvetli, karamsar bir ruh hâli içinde
<i>Çürüyen Otlar</i>	Şair ile sevdiği-sevgilinin yaşadığı şehir	İnsan-yer	Görme, dokunma, işitme	Benzetme, mecaz, eğretilme, kişileştirme	Ayrılık acısı ve özlem içinde
<i>Ölmüş</i>	Ölüm sonrası yaşananlar	Bir durum	Görme, işitme	Benzetme, kişileştirme	Karamsar
<i>Güz Yorumu</i>	Güz izlenimleri	Tabiat	Görme, dokunma	Mecaz, abartma	Yalnız, mahzun, kaygılı

<i>Kış Yorumu</i>	Kış izlenimleri	Tabiat	Görme	Benzetme, mecaz	Yalnız, kimsesiz, amaçsız ve pişman
<i>Yaz Yorumu</i>	Yaz izlenimleri	Tabiat	Görme, dokunma	Mecaz, abartma	Umutlu; fakat kaygılı
<i>Küçük Çeşme</i>	Çeşme	Tabiat	Görme, işitme, tatma	Mecaz	Umutlu, inançlı
<i>Yağmur Altında</i>	Yağmurda ıslanan insanlar	İnsan	Görme, dokunma, tatma	Benzetme, mecaz	Duyarlı, düşünceli

Betimlenen Unsurun Niteliği ve Şairin Psikolojik Durumu

Şair eserlerinde insan, tabiat, yer, durum ve soyut bir varlığın betimlemelerine yer vermiştir. Tabiata ilişkin ögeler sekiz şiirde yer almaktadır. Çamlıbel ile Tokat arasında tozlu yolların aktığı ırmak, derenin içinde yükselen akçakavaklar bir resim gibi canlandırılır. Ayrıca Tokat'a girerken her tarafı yeşile bürünmüş derin vadiyi de unutmamak gerekir. Şair bu vadiden gece saatlerinde geçmesine burada yüzyıllarca yaşayabileceğini söyler. Tabiata ait unsurların dile getirilişinde şairin memleketine duyduğu derin sevginin etkisi vardır. Çetışli'ye göre (2012: 192) Cahit Külebi'nin şiirlerindeki memleket, zaman zaman geçmişte yaşanmış tatlı ve hüznü hatıraların perspektifinden, zaman zaman da hâldeki gözlemlerin sonucu olarak karşımıza çıkar. Birinci durumda romantik tavrı; ikinci durumda ise daha ziyade realist tavrı ağırlık kazanmaktadır. Müşahhas bir temele dayanan memleketin; coğrafi özellikleri, köyleri, tabiat şartları, sınırları, bitki örtüsü, şehirleri, köyleri ve üzerinde yaşayan insanları ile somut bir özellik sergilediği görülmektedir. Aşağıdaki şiirde şairin çocukluğunu, gençliğini geçirdiği mekânlara ait tabiat güzellikleri yer almaktadır. Bu şiirle ilgili dikkat çeken bir nokta ise şairin adı geçen vadiyi arkadaşlarının ilgisine tercih etmiş olmasıdır.

“Tokat'a girerken bir derin
Vadi var her taraf yeşil,
Tokat'a girerken bir derin
Vadi var her taraf yeşil,
Ben hep gece geçtim oradan

Alın beni, bırakın o vadiye
Belki yüzyıllarca yaşarım.
Alın beni, bırakın o vadiye
Belki yüzyıllarca yaşarım
Şu bizim Külebi n'oldu diye
İsterse sormasın ahbablarım”
(*Tokat'a Girerken*, s. 126)

Şiirlerde kimi zaman dağ başında unutulmuş bir çeşmenin sesine kulak verilir, kimi zaman da mevsimlerin üzerinde bıraktığı etki de dile getirilir. Sonbahar sözcüğü yerine güz ifadesini kullanan Külebi, havanın bulutlu olduğu, yağmurun inceden yağdığı, hafiften bir rüzgârın estiği ve yaprakların döküldüğü bir tablo çizer. Şair *Kış Yorumu*'nda insanlardan iyice uzaklaşır; karanlık ve soğuk bir kış günü ağaçlara gizlice sarılarak ısınmak ister ve dost diye yalnızca kendi varlığına yönelir. Yaz mevsimi ise sıcak havalar, ak denizler, mavi gökler, beyaz kuşlar, ışıltılı yıldızlar ve dağlarda açan gelincikler ile kendini hissettirir. *Yaz Yorumu*'nda değişen yalnızca tabiat unsurları değildir; şair de artık farklı beklentiler içindedir. Sonbaharda sevgilinin hayaliyle caddelerde yalnız gezen; üşüten kış akşamlarında kendi varlığını keşfetmeye çalışan şairin yaz ile birlikte insanlarla kaynaşmak istediği görülür. Havalarda ısınmasıyla birlikte şairin kaygısı dostların birbirini arayıp sormamalarından dolayı canının sıkılması olacaktır.

“Bu yazda havalar sıcak
Yine de akşamlar olacak,
Yine canım çok sıkılacak,
Dost dostu unutacak” (*Yaz Yorumu*, s. 159)

Şair Küçük Çeşme’yi konuşurarak sıradan insanların yaşam hikâyelerine telmihte bulunur. Bu insanların tüm zorluklara rağmen güçlü bir duruş sergilediklerini; umudunu ve inancını yitirmediklerini anlatmak ister. Kendisiyle ilgili konularda yılgın ve karamsar olan şairin, başka kişiler söz konusu olduğunda onlara umut verici söylemlerle telkinde bulunması dikkat çeken noktalardan biridir:

“Küçük bir çeşmeyim yurdumun Unutulmuş, bir dağında. Hiç kesilmeyecek suyum Yıldızların aydınlığında Boyuna akar dururum Küçük bir çeşmeysek ne olmuş sanki! Kalmayız naçar.” (<i>Küçük Çeşme</i> , s. 160)
--	--

İnsan betimlemesi on yedi şiirde geçmektedir. Şair kendini, sevdiği kadını ve diğer insanları betimlerken yine tabiat unsurlarından yararlanmışır. *Dişi* adlı şiirde mahzun bakışlı, beyaz tenli, kırmızı dudaklı, nazlı, küçük ayaklı, sarışın bir sevgiliden bahsedilir: Sevda bahçesi şiirinde sevgili için gül istiaresi kullanılır. Pembe, sarı, beyaz güller sevilenin fiziksel ve ruhsal portresi hakkında bilgi verir. Külebi kendisi ile ilgili betimlemelerinde iç karartıcı bir tablo çizer. Şairin iç dünyası kar yağarken ortalığın toz dumana bürünmesi gibi dağınık ve karmakarışıktır:

“Kar yağarken ortalık toz duman
Nasıl da olur bebem?
Artık benim de içim öyle” (*Yağan Kar ile Düşünmeyen Adam*, s. 132)

Şair varlığını bata çıka yüzen yaralı bir gemiye, talihini ise insafsız ve kin dolu dalgalara benzetir.

“Bu gemi benim gemim, nasipsiz...
Benim kaderim bu insafsız dalgalar.
Sevda doluysa, yaşam doluysa benim kalbim,
Dalgalar da kin dolu, ölüm dolu o kadar” (*Faydasız Deniz*, s. 133)

Bir durumun anlatılması ile ilgili betimlemeler yalnızca üç şiirde geçmektedir. “Ölümlü İnsanlar İçin” adlı şiirde ölümden sonraki durum betimlenir. Şair bu eserde umutsuz, karamsar bir ruh hâli içindedir. Ayrıca kötülüğe bulaşmış insanlara karşı hınç duygusu gütmektedir. Günün birinde ölümün, bu tür insanlardan hesap soracak olması, şairi bir an olsun rahatlatmaktadır.

“Kurtlar, böcekler, solucanlar Sevinçle saldıracak üstünüze Elleriniz bomboş kalacak, Kimse bakmayacak resminize	Gözleriniz yok artık Dünyamızı göremeyeceksiniz Okşamak, gülmek, konuşmak Yok olmuş bir selde yüzeceksiniz
---	---

Yavaş yavaş çürüyeceksiniz” (s.119)

“Farenin ölümü” hayvan betimlemesinin yapıldığı tek şiirdir. Şair fare imajı ile umutsuz, yalnız ve kimsesiz insanları anlatmaya çalışır. Yer betimlemesi ise üç şiirde

geçmektedir. İstanbul açık mekânları ve cümbüş cümbüş semtleri, Paris ise iç karartıcı bar ve sokaklarıyla tasvir edilmektedir.

“Paris deyince aklıma
Boğuk sesli bir kadın gelir
....
İçli sıkılır müşterilerin
Yine de hepsi kadını dinler

Işıklar kadehlerde
İçilmeyi bekler kapkara,
Su katılmış rakı gibi bir duman
Çöker mi üstelik sokaklara” (*Paris*, s. 127)

Külebi, “*Çürüyen Otlar*” şiirinde sevdiği kadının yaşadığı şehri anlatır. Varlıkların ayırt edici özelliklerini karşılaştırmada ve anlamı pekiştirmede “daha” sözcüğünün kullanımına sıkça yer verir. Şairin hayallerini süsleyen bu isimsiz şehirde gökyüzü daha mavi, çiçekler daha taze, kuşlar bile daha güzeldir. Bunun yanı sıra:

“Şarkılar daha neşeli, daha mahzun
Akşamlar daha garipsi
Umut alabildiğine geniş,
Umutsuzluksa denizler gibi.

Trenler bile daha sevinçli
...
Kadınların sütü daha gür, daha ak
Çocukların iştahı yerinde” (s.155)

Soyut bir varlığın betimlenmesine yönelik olarak eserlerde aşk, sevdâ, saadet arayışı, gençlik günleri gibi kavramlar öne çıkar. Şair “*Yeşeren Otlar*” şiirinde aşkın doğuşunu canlı tabiat betimlemelerinden hareketle vermeye çalışır:

“Bir melek su taşıdı,
Biri serinlik taşıdı uzaktan
Biri yeşillik getirdi.
Yıldırım gibi, ama sessiz
Çimenler sökün etti kara topraktan.” (s.12)

Duyusal Bakış

Betimleme, duyularımıza dayanan bir anlatım biçimidir. Varlıkları sözcüklerle resimlendirme ancak onları benzerlerinden ayıran nitelikleri bulup ortaya çıkarmakla olur. Bu da geniş ölçüde, duyularımızı kullanmayı gerektirir. Çünkü varlıkları nitelendirme, bunları belirleme, *duyusal bakış*’ımızın bir sonucudur. Duyusal bakış, varlıkları duyu organlarımızın aracılığıyla tanıma işidir (Özdemir ve Binyazar, 1979: 97). Görme, işitme, dokunma, koklama ve tatma bu organların uyarılması, harekete geçmesi ile oluşan eylemlerdir. Şiirlerde algıların varlığına yönelik tespitler şöyledir:

Görme: Varlıkların ayırt edici özelliklerinin dile getirilmesinde görmeye dayalı varlık ve eylemlerin egemen olduğu görülür. Şair sıfat, isim ve eylemlerden olabildiğince yararlanmıştır. Betimlemelerde genel olarak sıfatların ağırlıkta olması beklenen bir durumdur. Bununla birlikte şiirlerde geçen isimler genellikle somuttur ve görüldüğü, bilindiği şekliyle anlatılmıştır. Varlığı süslemeden, dış âlemdeki hâliyle anlatmak genel olarak halkın konuşma diline özgü kullanımlardır ve bu durum Külebi’nin kendini halkın şairi olarak gördüğünü ve temel kaygısının da halk tarafından anlaşılacak olduğunu akla getirir. Ayrıca şairin bu tercihini; yalın, sade ve basit bir yaşam tarzı ile de ilişkilendirmek mümkündür. Eylemler ise Külebi’nin meraklı, duyarlı ve aktif karakteri hakkında okuyucuya bilgi verir. Görmeye dayalı ifadeler şöyledir:

Ölmek, Tanrı katına çıkmak, ruhların terk etmesi, topraklara gömülmek, ellerin bomboş kalması, sevinçle saldıran kurt, böcek ve solucanlar (*Ölümlü İnsanlar İçin*); gözlerin dumanlı

görmesi, susmak, kitap okumak, kırlarda dolaşmak, titreyen eller (*İkinci Kişi*); güllerin açması, otların solması, çimenlerin sökün etmesi; kara toprak (*Yeşeren Otlar*); beyaz gül, sis, tertemiz, kalın dudaklı, esmer, erkek gibi (*Eski Bahçe*); tozlu yol, iki üç akçakavak, kuyruğu düğümlü atlar, tekerlerin dönmesi, kavakların yeşermesi (*Tokat'a Doğru*); yeşil vadi, ekinler, tarlaların dalgalanması, ak damlı değirmen, çördük, ceviz, iğde (*Tokat'a Girerken*); göğsün inip yükselmesi, su katılmış rakı gibi bir dumanın sokaklara çökmesi, kadehlerdeki ışıklar (Paris); köprüdeki kadınlar, Haydarpaşa, Laleli, tramvayların ağzına kadar dolu olması (*Küçük Haberci Bulut*); gökteki küçük yıldız, yağmuru kalmamış bulutlar, tarlaların yeşermesi, tırpanların biçmesi (*Diken*); kaval (*Çoban*); kar yağarken ortalığın toz duman olması, çayır çimen, sarışın, kumral, kara kızlar, çıplak resim, paslı kilit, ayna (*Yağan Kar ile Düşünmeyen Adam*); göğe yükselen duman, gemi, dalgalar, pencerenin önüne konan kuş, hasta, solgun sevgili, el, saç (*Faydasız Deniz*); kırlar, köyler, tren, yeşeren çayırlar, çeşme, kızlar, nar gibi kızaran kirpikler (*Türküler*); fare, yanıp sönen yıldızlar, incecik kuyruk, küçücük pençe (*Farenin Ölümü*); seferde bir gemi, oturan adam, saatler, gözler (*Bir Gemi, Bir Adam*); bahçede mahzun duran gül, yorgun yapraklar, pembe, beyaz ve sarı gül (*Sevda Bahçesi*); kırlarda gezmek, kitap okumak, kır atlar, deniz, çocuklar, ihtiyarlar, tazeler (gençler) (*Cehennemde*); el ele deniz boyunca yürümek, dağ başında tüten iki duman (*Deniz Boyunca*); İstanbul Boğazı'ndan geçen beyaz gemiler, göz, diş, saç, kırmızı dudaklar, minnacık ayaklar, karlı dağların başı (*Dişi*); sinemaya gitme (*Zamane*); Küçük Hanım, kaşlısı, gözlüsü, edalısı, nazlısı, kibirlisi, esmer, sarışın, kumral (*Kendisi*); elmadan etli dudaklar, böcek gibi kara gözler, iki katlı güzel olmak (*Elma Yiyen Kadın*); utanmak, susmak (*Avrat*); Konya ovasında bir avuç su, yüz, denizdeki küçük yelkenli, caddeleri gezmek (*Kayıpta*); hasta olmak, kapkara akan çeşmeler, geceler boyu denizler, kır, kadınlar (*Kendimce*); ayrı yaylalarda yeşeren otlar, çakıl taşı, kocaman nehir, yanakların ağlamaktan kızarması, oturduğu şehir, mavi gökyüzü, taze çiçekler, güzel kuşlar, trenler, haşarı gençler, güzel kuşlar, trenler, kederli yaşlılar, gür ve ak sütlü kadınlar, sarhoş gemiciler, iştahı yerinde çocuklar (*Çürüyen Otlar*); yataklara serilmek, sokaklara dökülmek, topraklara gömülmek, ağlamak (*Ölmüş*); bulutlu hava, mahzun gezen şairler, ince yağın yağmur, muşambalı kızlar, bir karış büyüyen ağaçlar ve çocuklar (*Güz Yorumu*); karanlık bir kış günü, sokaklar, caddeler, dikenlerin ışığı, tramvayların kıvılcımı (*Kış Yorumu*); mavilikten yırtılan gökler, ak denizler, güzel kızlar, dağlarda çiçek açan gelincikler, beyaz kuşlar, akşam (*Yaz Yorumu*); küçük çeşme, yıldızların aydınlığı, çatlayan topraklar, suya düşen tohum (*Küçük Çeşme*); yağmurun yağması, taburda gitmek, hasta insanlar, fitil gibi sarhoş kişiler (*Yağmur Altında*).

İşitme: Külebi'nin şiirlerinde genellikle insan, türkü ve at sesi duyulur. Bu durum şairin insanları, halk ezgilerini sevdiğini gösterir. At ise bir hayvan olmaktan ziyade şairin çocukluğu, gençliği yani geçmişidir. Yağız, Kırat, Arsız, Dicle, Kaya, Vural (Külebi, 2007: 133-146) şairin gönül evinde kendilerine yer açtığı ve "vefalı dostlar" olarak tanımladığı kahramanlardan bazılarıdır. Külebi atlara olan ilgisini şu sözlerle dile getirir:

"Aslında yumuşak huylu, sabırlı bir insan değilim ama atları severim. Onlar da herhalde beni sevmiş olacaklar ki, aramızda hiçbir sorun çıkmadı. Yaşantım boyunca uzak kaldığım kadınlar için şiirler yazdığım halde, aslında olanaklar ölçüsünde atlarla anlaştım. Hep birbirimizi sevdik (Külebi, 2007:146)."

İşitmeye dayalı kullanımlar şöyledir: Konuşmak (*Ölümlü İnsanlar İçin* ve *İkinci Kişi*); kapının çalması, kalın sesli kadın, türküler (*Eski Bahçe*); hamutların şak şak etmesi, türkü (*Tokat'a*

Doğru); çın çın ötmek (*Tokat'a Girerken*); boğuk sesli kadın, şarkı söylemek (*Paris*); atlar gibi solumak (*Diken*); türküler (*Çoban*); kişneyen atlar (*Yağan Kar ile Düşünmeyen Adam*); türkü (*Türküler*); kızmak, konuşmak (*Cehennemde*); konuşmak (*Avrat*); ses, neşeli şarkılar (*Çürüyen Otlar*); ses, işitmek (*Küçük Çeşme*); türkü (*Yağmur Altında*).

Dokunma: İncelenen şiirlerde rüzgârın serinliği ve yağmurun ıslaklığı hissedilir. Şair yine kendini tabiatın kucağına atmış ve bu atmosferde anılarına doğru bir kapı aralamıştır. Ayrıca tensel haz içermemekle birlikte şairin insana ait sıcak dokunuşların özlemi içinde olduğu da görülür. Dokunmaya dair algılar şöyledir: Okşamak, selde yüzmek (*Ölümlü İnsanlar İçin*); su, serinlik taşımak, yeşillik getirmek (*Yeşeren Otlar*); Dağ çeşmeleri gibi serin (*Eski Bahçe*); eteklerin rüzgârla kardeş olması (*Küçük Haberci Bulut*); sürünmek (*Farenin Ölümü*); serin yapraklar (*Sevda Bahçesi*); okşamak güzel kadınları, sırtüstü uzanmak (*Cehennemde*); saçlarımız rüzgârda, yalınayaklarımızı dalgalar okşasa (*Deniz Boyunca*); sıcak eller (*Dişi*); rüzgârlı havalar (*Kayıpta*); ellerini okşamak (*Çürüyen Otlar*); serin rüzgâr, üşüyen çocuklar, yağmur altında gezinmek (*Güz Yorumu*); ağaçlara sarılmak (*Kış Yorumu*); sıcak havalar, yağmur altında ıslanmak (*Yağmur Altında*).

Tatma: Tatmaya dayalı olarak sigara, su, süt ve meyve gibi öğeler yer almaktadır. Süt anneye, su yaşama, meyve dünya nimetlerine olan bağlılığının göstergesidir. İçe kapanık, hüznü ve karamsar bir ruh portresi çizen şairin sigarayı çok kullandığını da söylemek mümkündür. Ayrıca “yosunlar kadar mayhoş (*Küçük Haberci Bulut*)” ifadesinden de şairin yanı başındaki tabiat unsurlarını eliyle yoklayıp tadına baktığı anlaşılıyor. Şiirlerde tatmaya dayalı diğer kullanımlar şöyledir: sigara tadı (*Diken*); annesinin memesini emme (*Zamane*); elmayı ısırma (*Elma Yiyen Kadın*); çok sigara içmek (*Kendimce*); kana kana sudan içmek, suyun tadından anlamak (*Küçük Çeşme*).

Söz Sanatları

Şiir dili, insanın duygu yönünün bastığı bildirilerin en iyi örneklerini sunar. İnsan zihninde beliren imgeler, tasarımlar, çağrışımlar, duygulanmalar, birleştirme, benzetme gibi etkinlikler şiir dilinde öylesine değişik, yeni ve özgün birleşimler içinde verilebilmektedir ki, ortaya yeni bir iletişim yolu çıkmaktadır (Aksan, 1995: 26). Betimlemelerdeki renkler, kokular, sesler, dokunuşlar gibi sanatlar da şairin ruh dünyasına girmemizi ve nasıl bir yapıya sahip olduğunu anlamamıza yardımcı olan kanallardan biridir. “*Yeşeren Otlar*” söz sanatları bakımından da incelenmiş ve benzetme sanatının 27, mecazın 25, abartmanın 9, eğretilemenin (deyim aktarması) 7, kişileştirmenin 3, ad aktarması (mecaz-ı mürsel) ile nidanın (seslenme) 2 şiirde kullanıldığı tespit edilmiştir. Şiirlerde mecaz ve benzetmenin ağırlığı söz konusu olduğundan yalnızca bu iki sanat üzerinde durulmuştur. Şair sözü etkili kılmak ve sanatsal bir form yaratmak için hem bilinen hem de özgün söyleyişlerden yararlanmışır:

“Sen mi tatlısın şaşırıdım kaldım.” (*Elma Yiyen Kadın*, s. 150)

“Yok olmuş bir selde yüzeceksiniz.” (*Ölümlü İnsanlar İçin*, s.119)

Benzetme sanatı daha çok “gibi” edatıyla oluşturulmuştur. Şair bu sanatı kullanırken yine tabiat unsurlarından yararlanmışır:

“Nilüferler gibi solgun Ophelia!” (*Kayıp Sevda*, s.149)

“Gül gibi açıldığın şehirde” (*Çürüyen Otlar*, s.155)

Şairin üslubuyla ilgili olarak öne çıkan noktalardan biri alışılmamış bağdaşmaların kullanılmış olmasıdır. Bunlara birkaç örnek:

“Dolu kafam bir delinin cepleri gibi” (*Yağan Kar ile Düşünmeyen Adam*, s. 132)

“Sağmal ak koyunlar gibi düşünceleri” (*Cehennemde*, s. 143)

“Git bakalım gittiğin kadar!

Freni bozuk kamyonlar gibi.” (*Kış Yorumu*, s. 15)

Sonuç

Bir varlığın, durumun ya da olayın çeşitli özellikleriyle dile getirilmesi olarak ifade edilen betimleme kısaca sözcüklerle resim çizme olarak tanımlanır. Ayrıntıların türü, rengi, biçimi bakımından bir tabloya benzetilse de eylemlerin varlığı bakımından bir sinema karesi izlenimi verir; çünkü eylemler anlatıma canlılık ve hareketlilik katar. Külebi'nin şiirlerinde de durağan olmasına rağmen görsel bir zenginlik ve bir devingenlik vardır. Bu yönüyle “*Külebi'nin şiirleri bir çeşit şiirsel öyküleme* (Onaran, 2004: 17).” niteliği taşır.

“*Yeşeren Otlar*” eserinde toplam otuz dört şiir yer almaktadır. “*Çoban ve Zamane* gibi iki mısradan oluşan kısa şiirlerin yanı sıra birkaç şiirin bir araya gelmesinden oluşan uzun eserler de bulunmaktadır. Örneğin *Türküler* beş, *Çürüyen Otlar* iki bölümden oluşmuştur; fakat bu eserler aynı isim altında toplandığı için tek şiir olarak düşünülmüşlerdir. Şiirlerde tabiat, insan, hayvan, yer, bir durumun ve soyut bir varlığın betimlemesi yer almaktadır. Şair en çok tabiat ve insan betimlemelerine yer vermiştir.

Çocukluğunun, gençliğinin geçtiği yerler bir Anadolu resmi izlenimi uyandırır. Şair özlem, hüznün, yalnızlık gibi duygulanımlar içine girer. İnsan betimlemelerinde ise diğer kişilerle birlikte şairin varlığı kendini hissettirir. Kötümser bir ruh hâli içinde olan şairin genel olarak canı sıkkın ve düşünceleri karışıktır. Mutluluğa dair duyguların varlığı sevgilinin tasvirinde boy gösterse bu durum şiirin sonuna kadar devam etmez. Çünkü karamsarlık, kaybetme korkusu ve kaygılı ruh hâli mutluluğu hüzne dönüştürür. *Yeşeren Otlar* güçlü tabiat çağrışımlarına sahip bir eserdir.

Kitapta geçen şiirler de Külebi'nin dış âlemde yaptığı düşünsel yolculuğun tesiriyle oluşmuşlardır. Şairin yaşama dair bütün algıları açıktır; fakat o en çok görmekten yanadır. Yaşadığı coğrafyayı anlatmaktan kendini alamayan şair, sevdiği insanı da yine tabiata ait güzellikleri kullanarak betimler. Bilindiği gibi şiir söz sanatları ile yoğrulan bir edebî türdür. Cahit Külebi de sanatlara yer vermiştir; fakat onun şiirlerinde benzetmelerin ayrı bir yeri vardır. Daha çok “gibi” edatıyla oluşturan ve kimi zaman soyut bir varlığı göze görünür kılan ya da algılananı daha etkili bir forma ulaştıran bu örnekler şairin üslubunun temel belirleyicilerindendir.

Kaynakça

Aksan, D (1995). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Engin Yayıncılık.

Çetişli, I. (2012). *Cahit Külebi ve Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karasar, N (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, I.G. & Öztürk, C. (1998). *Türk Dili Ders Notları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Külebi, C (1990). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Adam Yayınları.

Külebi, C. (2007). *İçi Sevda Dolu Yolculuk*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Külebi, C. (2013). *Sanatçının Öyküsü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Onaran, M.Ş. (2004). *A'dan Z'ye Cahit Külebi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özdemir, E & Binyazar, A. (1979). *Yazmak Sanatı-Kompozisyon*. İstanbul: Varlık Yayınevi.

Özünlü, Ü (1997). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. Ankara: Doruk Yayıncılık.

Yalçın, C. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: Art Yayıncılık.